Zərifə Əliyeva - 100

Unudulmaz xatirələr

Zərifə xanım elə güclü şəxsiyyət idi ki, mənliyində qalmaq şərti ilə bir kimsənin xətrinə dəyməzdi. Hamı bilirdi ki, Zərifə xanım ona üz tutanların hamısına imkanı daxilində kömək etməyə hazırdır... İnsani keyfiyyətləri, hər şeyi incəliyi ilə qiymətləndirmək bacarığı, adamlarla dil tapmaq qabiliyyəti ictimai işdə də Zərifə xanımın (üstəlik o, böyük ictimai xadim idi) əlindən tuturdu. Zərifə xanım uzun müddət Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan "Bilik" Cəmiyyətinin üzvü, Oftalmoloqların Elmi Cəmiyyətinin Rəyasət Heyətinin üzvü, "Oftalmologiya xəbərləri" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü olmuşdur. Əlbəttə, bütün bunlar çoxlu enerji tələb edirdi, lakin Zərifə xanıma "ictimai yük" ifadəsini aid etmək düzgün olmazdı. Bu, onun təbiəti üçün adi hal idi.

Zərifə Əziz qızının səyləri nəticəsində ilk dəfə görmə orqanının peşə patologiyasını araşdıran elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradıldı. O vaxta qədər belə bir laboratoriya olmamışdı. Necə deyərlər, "yox yerdən" elmi laboratoriya yaradanlar bunun nə qədər qüvvə və bacarıq tələb etdiyini yaxşı bilir.

Zərifə xanım "İridodiaqnostika" kimi nəhəng elmi monoqrafiyanı yazmağa və nəşr etməyə girişmişdi. Həmin monoqrafiya elə kitab mağazalarının rəflərində görünən kimi yoxa çıxmışdı. Zərifə xanımın elmi cəsarəti onun elmi təvazökarlığı ilə üst-üstə düşmüşdü. Hər iki insani keyfiyyət bir-biri ilə çox vaxt ziddiyyətdə olmasına baxmayaraq, onlar Zərifə xanımın timsalında eynilik təşkil edirdi. Elmi nailiyyətlərinə görə, o, Tibb Elmləri Akademiyasının mükafatına layiq görüləndə bütün səmimiyyəti ilə təəccübləndi: "Nə üçün məhz mənə?" Zərifə xanım təkcə elm aləmində yox, həyatda da məhz bu cür səmimi idi.

M.M.KRASNOV,
Rusiya Tibb Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü

❖ ❖ ❖

Zərifə xanım hər şeydən əvvəl görkəmli alim-oftalmoloqdur. Təkcə oftalmoloqdurmu?! O, eyni zamanda böyük filosof, gözəl pedaqoq və natiq idi. Onun elmdə məqsədyönlü fəaliyyəti indi də insanı valeh edir. Axı onun elmi fəaliyyətinin əsas istiqamətini görmə orqanının peşə patologiyası müəyyənləşdirirdi. Bu problemin həllinə çoxları girişə bilmirdi. Çünki elmin bu sahəsi olduqca ağırdır və onun araşdırılması təkcə dərin oftalmoloji savad yox, həm də fundamental təcrübi bilgilər tələb edir. Üstəlik yüksək təşkilatçılıq bacarığının olması da vacibdir. Məhz bütün bu keyfiyyətlər Zərifə xanım Əliyevaya xas idi.

K.V.TRUTNEVA,
professor

❖ ❖ ❖

Bizim ilk görüşümüzü daha dəqiq xatırlayıram. Oktyabr 1977-ci il. Akademik V.P.Filatov adına Odessa Göz Xəstəlikləri İnstitutunun nümayəndə heyəti Azərbaycan oftalmoloqlarının elmi konfransında iştirak etmək üçün Bakıya gəlib. Odessadan gələn konfrans nümayəndələrini aeroportda mehribanlıqla qarşılayıb rahat mehmanxanada yerləşdirdilər. Daha sonra sabah öz işinə başlayacaq konfransın keçiriləcəyi yerə apardılar.

Binanın girəcəyində bizi konfransın təşkilatçıları qarşıladılar. Zərifə xanım Əliyeva da ilk qarşılayanlar arasında idi. O, bizi hamıdan daha çox səmimiyyətlə salamladı. Onun gözlərindən nur boylanır, üzündə isə mehriban bir təbəssüm var idi.

Zərifə xanım həm də gözəl natiq idi, olduqca inamla və böyük maraqla özünün orijinal elmi tədqiqatlarının nəticələrini şərh edə bilirdi. Bir daha vurğulamaq istərdim ki, onun məruzəsinin məğzində dövlət əhəmiyyətli tədqiqat problemi - kimya sənayesində görmə orqanının peşə xəstəliyinin araşdırılması dayanırdı. Professor Zərifə Əliyeva qeyd edirdi ki, Azərbaycanda kimya sənayesi sürətlə inkişaf edir və peşə xəstəliklərinə qarşı mübarizə ən vacib tibbi bioloji problemlərdən biridir.

Z.M.SKRİPNİÇENKO,
professor

❖ ❖ ❖

Zərifə Əziz qızının tədqiqatlarının üstün cəhəti fundamental elmlə səhiyyə təcrübəsinin sıx əlaqəsində idi. Bu zəngin elmi tədqiqatların müəllifini görmək və eşitmək arzusunda idik. Həmişə olduğu kimi, Helmqolts adına Moskva Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutu yanında İxtisaslaşdırılmış Şuranın iclası adət etdiyimiz rəsmi qaydada başladı. Kürsüyə bəstəboy, qarasaçlı, suyuşirin, irigözlü, qaynar baxışlı bir qadın qalxdı. Onun nitqi dəqiq və aydın tələffüzü ilə, ən çətin məsələləri belə sadə dildə ifadə etmək bacarığı ilə seçilirdi. O, məruzənin ayrı-ayrı məqamlarına rəngli slaydlarla, qrafiklərlə, cədvəllərlə aydınlıq gətirirdi. Zərifə Əziz qızının məruzəsi şurada diqqətlə dinlənildi. Rəsmi və qeyri-rəsmi opponentlərin rəyləri yekdil idi. Gizli səsvermə yolu ilə şura yekdilliklə Zərifə Əziz qızı Əliyevaya tibb elmləri doktoru alimlik dərəcəsi vermək barədə qərar çıxardı.

Z.Ə.Əliyevanın elmi irsi 5 monoqrafiyadan, onlarca məqalədən, məruzədən, metodik vasitələrdən ibarətdir. Onun elmi işləri aktuallığı və yüksək səviyyəsi ilə seçilir. Xüsusən şin və yod istehsalı ilə məşğul olan işçilərin görmə orqanının vəziyyətinin öyrənilməsinə həsr olunan iki monoqrafiya daha çox diqqəti cəlb edir.

A.P.NESTEROV,
Rusiya Tibb Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü, Əməkdar elm xadimi, Dövlət mükafatı laureatı

A.F.BROVKİNA,
professor, Dövlət mükafatı laureatı

❖ ❖ ❖

Zərifə Əziz qızının gözün virus xəstəliklərinin öyrənilməsi sahəsində tədqiqatları elmi yenilik idi. Virus və peşə konyuktivləri arasında differensial diaqnostikaya aid tövsiyələr işlənib hazırlanmış, gözün herpetik xəstəliyinin diaqnostikasına və müalicəsinə aid dərs vəsaiti nəşr edilmişdir. Zərifə Əziz qızı müasir mikrocərrahiyyə səviyyəsində qlaukoma, katarakta xəstəliklərinin cərrahiyyə əməliyyatını araşdırmış və həyata keçirmişdir.

Zərifə xanım həmsöhbətini faktlarla, özünəməxsus incəlik və ehtiramla inandırmağa çalışırdı. Təbii ki, bu şəxsi keyfiyyətlər ona ailə tərbiyəsindən aşılanmışdır.

Zərifə xanımın daxili aləmi, vəzifə borcuna, xəstələrə və ətrafdakılara münasibəti 1983-cü ildə nəşr etdirdiyi "Həkimin əxlaqi tərbiyəsi, deontologiya, səhiyyə etikası və əxlaq məsələləri" əsərində özünü daha parlaq büruzə verir... Qeyd etmək lazımdır ki, onun çap etdirdiyi elmi əsər mahiyyət etibarilə daha geniş əhəmiyyət kəsb edir, təkcə səhiyyə aləmində deyil, məişət və ailə əlaqələri də daxil olmaqla bütövlükdə insanların qarşılıqlı münasibətlərinin öyrənilməsində mühüm rol oynayır.

N.A.DOBROMISLOV,
professor

❖ ❖ ❖

Biz heç zaman Zərifə xanımla onun şəxsi həyatı… haqqında danışmamışıq. Amma görüşəndə, müxtəlif mövzularda söhbət edəndə, hətta məktublarını oxuyanda artıq məndə qəti şəkildə belə bir təsəvvür yaranmışdı ki, o, görkəmli dövlət xadimi olan həyat yoldaşının bütün çətinliklərinə şərikdir. O, əri ilə həmfikir idi və onun yüksək siyasi, elmi və mədəni səviyyəsi bütün işlərdə ərinə kömək edirdi. Həyat yoldaşının işdəki uğurlarını, sevincini özününkü bilirdi... Zərifə xanım əri üçün həm həyat yoldaşı, həm dost, yoldaş idi. O, əri haqqında böyük hörmətlə danışır, şəxsi hisslərini müzakirəyə çıxarmır, xırdalamırdı.

Zərifə xanım sevimli ana və nənə idi... Oğlu haqqında belə yazırdı: "İlham... böyüdükcə ciddiləşir. Hələlik onun bəyəndiyi qız yoxdur və bu haqda fikirləşmir".

Bir neçə il sonra: "Ailəmizdə sevindirici bir hadisə baş verib - oğlumu evləndiririk. Gəlinimiz Tibb İnstitutunun ikinci kursunda oxuyur, əslən sadə bir ailədəndir".

Daha iki il keçdikdən sonra: artıq nəvəmiz dünyaya gəlib. Adını Leyla qoyduq. Olduqca qəşəng bir qızcığazdır, iri qara gözləri və uzun kirpikləri var.

O.P.DOBROMISLOVA,
professor

❖ ❖ ❖

Cazibəli şifahi nitq mədəniyyətinə malik olan Zərifə xanım həkim-oftalmoloqlar üçün Azərbaycan və rus dillərində müxtəlif ixtisaslar üzrə yüksək elmi səviyyədə mühazirələr oxuyur. Heyrətləndirici bir faktı misal çəkmək istəyirəm. Belə ki, Zərifə xanımın rus dilində həm şifahi danışığı, həm də elmi kürsülərdən yüksələn çıxışları dəqiq və aydın tələffüzü ilə diqqəti cəlb edirdi...

Zərifə Əziz qızının pedaqoji ustalığının zirvəsi isə onun iştirakı ilə 1985-ci ildə "Medisina" nəşriyyatı tərəfindən 40 çap vərəqi həcmində buraxılan "Terapevtik oftalmologiya" kitabıdır. Burada dünya oftalmoloji təcrübənin yenilikləri öz əksini tapmışdır. Həmin nadir nəşr Moskvada, Azərbaycanda, Novokuznetskdə və Xarkovda oftalmologiyada terapevtik problemləri araşdıran Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Göz xəstəlikəri kafedrasının professor-müəllim heyətinin birgə gərgin zəhmətinin məhsulu idi. Zərifə xanım həmin kitabın ən sanballı bölmələrini yazarkən təbii ki, özünün zəngin klinik təcrübəsinə və elmi tədqiqatlarına əsaslanmışdır. O, eyni zamanda həmin kitabın üllüstrasiyalarla zəngin olan "Görmə orqanının endokrinik xəstəlikləri", "İridosiliar distrofiyalar", "Görmə orqanının virus xəstəlikləri" bölmələrinin hazırlanmasında fəal iştirak etmişdir…

Z.Əliyevanın 1983-cü ildə tibb sahəsində Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvlüyünə seçilməsi onun böyük xidmətlərini, çoxillik səmərəli elmi tədqiqat işlərini, səhiyyənin nəzəri və təcrübi sahələrinə nəhəng qüvvə sərf etdiyini bir daha sübuta yetirir. O, əvvəlki illərdə olduğu kimi, xəstələri müalicə edir, həkimlər yetişdirir, elmi məqalə və kitablar yazır, "Oftalmologiya xəbərləri" jurnalında müəllif, rəyçi, redaktor kimi fəaliyyət göstərir, redaksiya heyətinin üzvü kimi səlahiyyətlərini yerinə yetirirdi. 1983-cü ildə bu jurnalda onun "Kənd təsərrüfatında pestisidlərlə işləyən mexanizatorların görmə orqanlarının vəziyyəti" adlı yeni bir məqaləsi dərc olundu. Məqalə yeni sahəyə müraciət edən alimin peşə xəstəlikləri patologiyası üzrə elmi tədqiqatlarının əhatə dairəsini genişləndirdiyini göstərirdi… Zərifə xanımın 1984-cü və 1985-ci illərdə peşə ilə əlaqədar yaranan göz xəstəliklərinin patologiyasına dair daha iki sanballı məqaləsi böyük maraq doğurdu, alimin öz tədqiqatlarına sədaqətini, inamını sübut etdi. Təsadüfi deyil ki, böyük həkim və ailm Zərifə Əziz qızının tədqiqatlarının nəticəsi olan ümumiləşdirmələr oftalmoloqların VI qurultayının işləri sırasına daxil edildi, qurultayın yüksək tribunasından səsləndi.

N.B.ŞULPİNA,
Əməkdar elm xadimi, professor

❖ ❖ ❖

Həyatda mənim bəxtim gətirib. Belə ki, tale mənə qeyri-adi bir insanla ünsiyyətdə olmaq imkanı verib. Zərifə Əziz qızı Əliyeva ömrünün son günlərinədək mənim yaddaşımda məhz həyatda olduğu kimi, qeyri-adi insan olaraq qalacaq. Zərifə xanım hər şeydən əvvəl həyat sevgisi və maraq dairəsinin böyüklüyü ilə fərqlənirdi: o, həkim-oftalmoloq sənətinin vurğunuydu, elmi tədqiqatlara çox vaxt sərf edirdi, oftalmologiyada yeni, çox çətin və az öyrənilən bir sahəni araşdırmış, bu tipli xəstəliklərin profilaktikasına və müalicəsinə böyük töhfə vermişdir. Zərifə Əziz qızı həyatda olduğu kimi, elmdə də özünə tapdanmış yol seçməmiş, elmin az öyrənilən, lakin inkişafı günün tələbi olan sahələrini araşdırmışdır…

Zərifə Əziz qızı zəngin elmi irs qoyub getmişdir. "Şin istehsalında gözün patologiyası" monoqrafiyasına görə isə Zərifə xanım Tibb Elmləri Akademiyasının akademik Averbax adına mükafatına layiq görülmüşdür. Onun "Gözdə və görmə-əsəb yollarında yaş dəyişikliyi" monoqrafiyası da mütəxəssislərin diqqətini cəlb edir.

"Oftalmologiyanın aktual problemləri" monoqrafiyasında isə görmə orqanının müxtəlif patologiyası zəminində gözün müasir üsullarla tədqiqi və müalicəsi öz əksini tapıb.

V.V.ŞMELYEVA,
professor, akademik Filatov adına mükafatın laureatı